

Sörberg, Anna-Maria, 2017. *Homonationalism*. Stockholm: Leopard förlag.

Anmälan av Emil Edenberg

På Alla hjärtans dag 2017 publicerade svenska Utrikesdepartementet en statusuppdatering på sin officiella Facebook-sida som lydde: "Roses are red, violets are blue – equal love is what we want for every one of you. Happy Valentine's Day! #lgbtq". Under en bild på regnbågsfärgade ballonger fanns en länk till en sida med titeln "Gay-friendly Sweden". Om det fanns en koppling eller inte till det just då omskrivna toppmötet mellan Margot Wallström och Rysslands utrikesminister Sergej Lavrov som skulle organiseras ett par dagar senare är svårt att avgöra. Oavsett vilket kan man se UD:s hälsning som en del av ett mönster som blivit återkommande under det senaste decenniet, inte begränsat till den rödgröna regeringens så kallade feministiska utrikespolitik utan tydligt i såväl retorik om mänskliga rättigheter och internationellt utvecklingssamarbete, som i nationella debatter om alltifrån sexualpolitiska reformer till integration. Det har blivit vanligt att porträttera Sverige – som stat och/eller nationell gemenskap – som en symbolisk bärare av hbtq-rättigheter, med andra ord att skriva in homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras frigörelse i ett nationellt framstegsnarrativ. I ljuset av reformer som samkönade äktenskap 2009 och införandet av könsöverskridande identitet eller uttryck som diskrimineringsgrund samma år, är det lätt att glömma att den nationalstat som gärna framhålls som "ett av världens mest hbt-vänliga länder, kanske det mest hbt-vänliga av alla" (som Jan Björklund formulerade det under Stockholm Pride 2014) är samma stat som tvångsteriliserade transsexuella fram till 2013 och som fortfarande återkommande kritiserar av rättighetsorganisationer för att utvisa asylsökande hbtq-personer till länder där de förföljs. Samme Carl Bildt

som 2013 högljutt kritiserade Rysslands lag mot "homosexuell propaganda" kallade 1998 Elisabeth Olsson-Wallins Ecce Homo-utställning "ett jippo med syfte att provocera" och jämförde med om man skulle haft en utställning som hyllade Pol Pot. Utan att förneka eller förringa de verkliga och viktiga framsteg som gjorts i Sverige eller de radikalt olika livsbetingelser hbtq-personer lever under i olika länder, är det rimligt att ställa sig frågan om vad det innebär att en grupp som för bara något decennium sedan framställdes som ett hot mot nationen (som under aidsepidemin) plötsligt blivit en symbol för "svenska värderingar". Om nationalstaten och nationen i sig konstrueras genom avskiljande och kontrast gentemot Andra, vad innebär det att en tidigare exkluderad grupp införlivas i den nationella gemenskapen? På vems villkor sker inkluderingen, och vilka nya utslutningar möjliggörs? När hbtq-politik förs inom en nationalistisk förstälseram, vilken sorts frigörelsepolitik blir möjlig och vilka vägar sluts?

Anna-Maria Sörbergs nyutkomna rapportagebok *Homonationalism* (Leopard Förlag, 2017) är den första introduktionen på svenska till en problematik som under senare år diskuterats intensivt i såväl internationell sexualpolitisk litteratur som bland hbtq-aktivister. Begreppet homonationalism, som framförallt förknippas med queerforskaren Jasbir Puar's bok *Terrorist Assemblages* från 2007, åsyftar hur homosexuella, från att ha varit nationens fiender, förflyttats till en position av villkorad inkludering, där hbtq-rättigheter framhålls som ett nationellt eller västerländskt värde som måste försvaras gentemot icke-västerländska andra, i första hand muslimer, vilka framställs som ett homofobiskt och intolerant kollektiv. Sörberg framhåller att denna diskurs står på två olika ben. Å ena sidan (en aspekt som ibland glöms bort i diskussioner om homonationalism) en likriktning av hbtq-gemenskapen inom ramen för en nyliberal konsumtionsideologi, där köpstarka grupper som anses gångbara inom

mainstreamkulturen får definiera gruppens identitet och intressen. Detta skapar en skiktning där den urbana, vite medelklassbögen står högst i kurs, och frågor som samkönade äktenskap (och i USA även rätten att göra militärtjänstgöring) kommit att dominera den hbtq-politiska dagordningen. Å andra sidan den patriotiska och nationalistiska våg som översköljt västvärlden efter 11 september 2001 och som inneburit nya konfliktlinjer både globalt och inrikespolitiskt. Mobiliseringen av ett tolerant och civiliserat "vi" som hotas av ett hatiskt och barbariskt "dem" har sedan dess legitimerat såväl invasionskrig som asylpolitiska åtstramningar (Brown 2006). Homonationalismen utgör en specifik artikulering av denna dikotoma logik, där likhetstecken sätts mellan att vara för hbtq-rättigheter och att vara emot de grupper som anses hota dessa framsteg. Utifrån denna världsbild, menar Sörberg, har bland andra högernationalistiska politiker i Europa och Nordamerika instrumentaliserat hbtq-rättigheter – trots att de i många fall själva motsatt sig sådana reformer – och framställer dem som ett nationellt värde som står på spel i en civilisationernas kamp mellan västerlandet och islam. Sörberg diskuterar denna utveckling specifikt i relation till Frankrike och Nederländerna, där Marine Le Pen och Geert Wilders (samt tidigare Pim Fortuyn) på ett framgångsrikt sätt, om än i olika grad, lyckats exploatera hbtq-frågor för antimuslimska syften. Skildringen tar sin utgångspunkt i fascinerande intervjuer med homosexuella Nationella Fronten-anhängare, en representant för en fransk muslimsk queerorganisation, mångåriga gayaktivister samt forskare. I relation till USA visar Sörberg hur Donald Trump, inte minst efter masskjutningen på en queer latino-kväll på en nattklubb i Orlando, framhöll sig själv som försvarare av hbtq-personer gentemot muslimer. Boken tar upp företeelser som kampanjen Gays for Trump ledd av den högerextreme fixstjärnan och provokatören Milo Yiannopoulos, som hann bjudas in och avinbjudas av svenska Öppna Moderater

innan hans karriär fick ett hastigt slut när han försvarade sexövergrepp mot barn. Kritiken mot så kallad pinkwashing av Israel diskuteras, det vill säga hur den israeliska staten gärna framhåller gayrättigheter som ett bevis på att landet utgör Mellanösterns enda demokrati, trots att det "gayvänliga Israel" knappast omfattar de palestinska hbtq-personer som lever under ockupation, och som på vardagsbasis (i likhet med den palestinska befolkningen i övrigt) utstår förnedring från samma militärmakt som internationellt berömmar sig av att vara inkluderande och tolerant. I en svensk kontext diskuterar Sörberg Pride Järva-initiativet som organiserats av Jan Sjunneson, redaktör för Sverigedemokraternas tidning *Samtiden*, och annonserades som "den första Pridemarschen i förorterna", i syfte att, med Sjunnesons ord, "visa upp denna intoleranta plats".

Sörbergs bok är en välkommen granskning av en samtida politisk utveckling som förtjänar att uppmärksammas även utanför hbtq-aktivismen. För statsvetare aktualiserar boken frågor om nationalism, dess attraktionskraft och förmåga att återuppfinna sig själv, om staten och dess komplexa relation till frigörelsekamper, om gemenskapens och tillhörighetsskapandets politiska dynamik och begränsningar, samt om den ambivalens som ofta döljs av dikotomier som inkludering/exkludering. Trots att boken inte har strikt vetenskapliga ambitioner bygger den på gedigen research av aktuell forskning, och inte minst ett intervjumaterial som fördjupar och breddar. Bokens 150 sidor ger såklart inte utrymme att på ett djuplodande sätt undersöka alla aspekter av problematiken kring homonationalism, och jag vill nämna tre frågor som väcktes under min läsning som jag tror kan problematiseras ytterligare.

En första fråga som är värd att undersöka mer handlar om homonationalistiska uttryck i Sverige. Ett av bokens unika bidrag är att, förutom att introducera problematiken på svenska, också lokalisera homonationalismen i en svensk politisk kontext. Sörberg

tar exempelvis upp hur kristdemokraterna under Ebba Busch Thor retoriskt har svängt, från att ha positionerat sig som motståndare till reformer som syftar till att förbättra hbtq-personers villkor (även de inte nödvändigtvis svängt i sakfrågorna), till att nu delta i Prideparaden och, under Almedalen 2016, framhålla hbtq-personers frihet som ett exempel på "svenska värderingar" som hotas av invandring från andra länder. Boken nämner också hur Sverigedemokraterna tidvis instrumentaliserat hbtq-rättigheter i syfte att utmåla muslimer som ett hot, såsom under det tidigare nämnda Pride Järva. Mig veterligen saknas fortfarande en djupare granskning av Sverigedemokraternas och de andra nordiska nationalistpartiernas hbtq-politik i ljuset av homonationalistiska tendenser i Västeuropa. Mitt intryck är att SD:s flirtande med hbtq-personer skett stötvist, sporadiskt och inte i en omfattning som kan jämföras med Marine Le Pens och Geert Wilders medvetna och systematiska positionering. Med tanke på att Sverige, i likhet med Nederländerna, har en stark nationell självbild av att vara ett tolerant och modernt land, kan det tyckas förvånande att SD (åtminstone hittills) i jämförelsevis begränsad omfattning använt sig av den homonationalistiska idéfiguren, men detta kanske har sin förklaring i partiets historiskt nära kopplingar till nynazismen. Bland andra Diana Mulinari (2016) har gjort en del studier på den svenska högernationalismen utifrån liknande perspektiv, men hittills har den statsvetenskapliga populismforskningen inte ägnat frågan särskilt stort intresse.

Min andra punkt handlar om det globala perspektivet. En av bokens styrkor är att den, trots att homonationalism i sig är en i huvudsak västlig företeelse, tar en internationell utgångspunkt och problematiserar utvecklingen i Europa och USA i ljuset av de statligt sponsrade kampanjer riktade mot hbtq-personer vi under det senaste decenniet sett i bland annat Ryssland och Egypten – ett fenomen som Meredith Weiss och Michael Bosia kallar "state homophobia".

Om utvecklingen i dessa länder på ett plan tycks bekräfta homonationalismens bild om de homofoba Andra, visar Sörberg (samtidigt som hon understryker allvaret i situationen för hbtq-rättigheter i bland annat i Ryssland) att den globala sexualitetspolitiken inte låter sig inordnas i en binär världsbild enligt vilken utvecklingen i vissa länder entydigt går framåt och i andra länder bakåt. Som Sörberg påpekar kan både Putins retorik om hur det "traditionella" Ryssland står upp mot ett gaykramande väst, och den liberala tidskriften *The Economists* beskrivning av världen som kännetecknad av en "gay divide" mellan hbtq-fientliga och hbtq-vänliga länder, ses som uttryck för en gemensam tendens. När sexualitetspolitiken inordnas i ett polariserat civilisationstänkande, med oförenliga perspektiv som kan ta spjörn mot och få näring ur varandra, döljs komplexitet och lokala stratifieringar, och utrymmet för transnationell solidaritet krymper. Utifrån intervjuer med bland andra ryska hbtq-aktivister visar Sörberg hur den globala polariserade sexualitetsberättelsen cementerar positioner och låser möjligheter. Uppskruvad retorik och globala solidaritetskampanjer som uttrycks i termer av ett fritt väst som ska hjälpa ett omodernt öst riskerar att fördjupa motsättningar och göra hbtq-personer till en sorts gisslan i en civilisationernas kamp. Jag menar att denna poäng är ytterst viktig och synnerligen aktuell, inte minst med tanke på de statssanktionerade övergreppen mot homosexuella som idag pågår i Tjetjenien. Något som Sörberg berör men inte utvecklar ytterligare och som jag tror är centralt för framtida diskussioner är frågan om *hur* en global solidaritet konkret kan utövas på ett sätt som inte förstärker motsättningar och ytterligare stigmatiserar hbtq-personer. Hur säkerställer vi att arbetet sker utifrån hbtq-personers lokala villkor och problembild? Hur och mellan vilka kan effektiva allianser bildas? Vilken roll kan och bör stater och mellanstatliga organisationer ha? Hur belyser och motarbetar vi verkligt förtryck mot hbtq-personer i

ett land som Ryssland utan att återinskriva berättelsen om en ny sexuell järnridå?

En tredje, relaterad, fundering handlar om på vilket sätt förutsättningarna för homonationalismen, och dess generaliserande och essentialiserande uppdelning mellan ett "tolerant väst" och ett "intolerant icke-väst", förändras utifrån dagens skiftande geopolitiska realiteter och uppkomsten av nya (eller nygamla) skiljelinjer och allianser. Trots att nationalisterna i vissa fall visat sig villiga att inkorporera homosexuella i den nationella gemenskapen (om än villkorligen), finns uppenbarligen också utrymme för en familjekonservativ (hetero-)nationalism av mer klassiskt snitt. De styrande nationalistpartierna i Polen och Ungern positionerar sig som tillhörande en kristen, västerländsk och europeisk civilisation (även om de är kritiska mot EU) som avgränsas gentemot ett "barbariskt öst" (omväxlande förkroppsligat av muslimska flyktingar och Putins Ryssland), men bedriver, i motsats till sina syskonpartier i exempelvis Nederländerna i Frankrike, en entydigt hbtq-fientlig politik där sexuella avvikare framställs som nationens fiender. Den nuvarande amerikanska regeringen har inte bara uttryckt sympati för auktoritära och homofientliga ledare som Putin och Erdogan, utan står (trots Trumps flirtande med homonationalistisk retorik under valkampanjen) för en klassisk högerkristen familjepolitik och har redan nedmonterat bland annat ett federalt skydd mot diskriminering av transpersoner. USA:s vicepresident har kallat samkönade äktenskap ett tecken på "samhällskollaps" och förespråkar "conversion therapy" för homosexuella. Givet dessa förändrade realiteter kan det bli svårare att hävda att det går en tydlig sexualpolitisk skiljelinje mellan väst och öst, och på ett tvärsäkert sätt påstå att utvecklingen går "framåt här" och "bakåt där". Det finns också idag exempel på begynnande allianser, som exempelvis sammanbinder kampen mot homofobi och islamofobi. Sörbergs bok, som är slutförd strax efter det amerikanska presidentvalet, uttrycker både

oro och visst hopp kring hur sexualitetspolitiska frågor kan komma att föras i detta nya politiska klimat, en ambivalens jag själv delar. Oavsett vilket utgör *Homonationalism* en värdefull utgångspunkt för vidare konversationer om sexualitet, nationalism, geopolitik och inkluderingsparadoxer.

REFERENSER

- Brown, Wendy, 2006. *Regulating Aversion: Tolerance in the Age of Identity and Empire*. Princeton: Princeton University Press.
- Mulinari, Diana, 2016. "Gender Equality under Threat? Exploring the Paradoxes of an Ethno-Nationalist Political Party", i Martinsson, Lena – Griffin, Gabriele & Giritli Nygren, Katarina (red.), *Challenging the Myth of Gender Equality in Sweden*. Bristol: Policy Press.
- Puar, Jasbir, 2007. *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. London: Duke University Press.
- Weiss, Meredith L. & Bosia, Michael J., 2013. *Global Homophobia: States, Movements, and the Politics of Oppression*. Urbana: University of Illinois Press.

Emil Edenborg är verksam vid Centre for Baltic and East European Studies, Södertörns högskola, Stockholm.
E-post: emil.edenborg@sh.se

Gustafsson, Sofie, 2016. *Medborgarskapande på olika villkor. Självbilder, skolkoder och syn på kunskap i den svenska gymnasieskolan*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen.

Anmälan av Maria Jansson

När klassen med elever från individuella programmet (IV) ska gå in i matsalen på grundskolan för att äta lunch stoppas de av personalen: ska de verkligen äta här? Lite senare förklarar en av grundskollärarna att lågstadiet barnen kan bli rädda för eleverna från IV. När det hela väl är utrett och de tar plats i matsalen kretsar en av lärarna